

С. А. Циганов, Т. В. Табакова

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО РОЛІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Досліджено еволюцію поглядів щодо використання бюджетних видатків для досягнення економічного зростання в різні історичні періоди. Проаналізовано роль держави у формуванні національного господарства країн — світових лідерів починаючи із XVII ст. дотепер. З'ясовано значення бюджетного фінансування для економічного розвитку України.

The article suggests considering the evolution of views on using public expenditures to achieve economic development in different historical periods. The authors have analyzed the role of governmental intervention in the development of national economy of the world's leading countries from the XVII-th century and till the present time. The role of budgetary financing in the economic development of Ukraine is characterized.

Ключові слова: бюджет, економічний розвиток, національне господарство, ВВП, поточні й капітальні видатки бюджету.

Еволюція державного устрою на всіх історичних етапах приводить до вдосконалення фінансових відносин. Питання використання бюджетних видатків із метою зміцнення й піднесення національної економіки завжди було актуальним, тому йому присвячено багато досліджень. На сьогодні Україні необхідно стабілізувати розвиток економіки, забезпечити її зростання та розв'язання відповідних проблем, утім, без державного втручання цей процес може мати затяжний характер.

Оскільки завданням уряду будь-якої країни є забезпечення добробуту громадян шляхом використання обмежених фінансових ресурсів для досягнення соціально-економічного розвитку суспільства й піднесення економіки та з огляду на тенденції, що спостерігаються у світі протягом останніх років, вітчизняна бюджетна система потребує вдосконалення.

Дослідженню впливу державних видатків на економічні процеси в суспільстві присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема О. Василика, К. Владимірова, І. Запатріної, Т. Затонацької, А. Ілларіонова, Дж. Кейнса, К. Павлюк, Н. Пивоварової, А. Сміта, В. Федосова [1—17] та ін. Утім, окреслене питання потребує подальшого вивчення, адже управління бюджетними видатками має бути ефективним і раціональним хоч би в яких умовах опинилася країна, а отже, безперервно досліджуватися та вдосконалюватися.

Метою статті є дослідження еволюції концептуальних поглядів щодо ролі, яку відіграє держава в економічному розвитку країн — світових лідерів, та визначення потенційних шляхів прискорення темпів економічного зростання України з допомогою видатків бюджету.

Держава почала втручатися в економічний розвиток суспільства в XVI—XVIII ст., коли набули популярності ідеї меркантилістів — ідеологів активної

© Циганов С. А., Табакова Т. В., 2013

участі уряду в господарських процесах. Найвідомішими представниками зазначеного напрямку є Т. Мен (“Скарб Англії у зовнішній торгівлі, або Баланс зовнішньої торгівлі”), А. Монкретьєн (“Трактат політичної економії”), Г. Скаруффі (“Роздуми про монету і справжню пропорційність між золотом і сріблом”) та ін. [18]. Головні постулати цієї економічної школи — активна державна підтримка вітчизняного виробництва, заохочення створення мануфактур, торговельних компаній, регулювання експортно-імпортних операцій через систему митних заходів тощо. У Німеччині меркантилізм, представники якого вперше здійснили систематизований аналіз державного господарства, дістав назву “камералізм”. Меркантилісти обстоювали ідею використання видатків бюджету як ефективного інструменту стимулювання економічного зростання. Наприклад, вони мають спрямовуватися на створення інфраструктури, що в довгостроковій перспективі забезпечить збільшення державних доходів [19].

Слід зауважити, що представники саме цієї наукової школи першими визнали необхідність участі уряду в активному розвитку господарства. Хоча більшість їхніх поглядів втратили актуальність, вони стали підґрунтям і поштовхом до подальших досліджень, завдяки яким сформувалися сучасні економічні системи країн світу.

Масове розорення селянства внаслідок аграрного перевороту в Англії, промислова революція, поглиблення поділу праці, формування ринків землі, праці, товарів, послуг, капіталу зумовили появу нової течії — класичної економічної теорії, котра заклала підвалини теорії державних фінансів та змінила концепцію використання інструментів бюджетного регулювання економічного розвитку.

Основоположниками цієї теорії є А. Сміт [14] і Д. Рікардо [20]. Так, на думку А. Сміта, унаслідок трансформаційних зрушень роль держави зростає, й вона бере на себе цілий ряд координаційних функцій, що одночасно свідчить про поступове, еволюційне заперечення старої моделі. Тобто остання стає вже іншою системою, в якій ринкові важелі ще не втратили свого значення, але їх наявність не надає їй суто ринкового характеру. Сам же ринковий механізм, “невидима рука”, з безпосереднього регулятора суспільного виробництва поступово перетворюється переважно на коректора прийнятих рішень. Також А. Сміт і Д. Рікардо приділяли велику увагу питанням раціоналізації оподаткування та запровадження податків на постійній основі.

Застосування класичних підходів до управління економікою спричинило послаблення державного регулювання господарських процесів та, зрештою, кризи, котра охопила всі головні капіталістичні держави, але найболісніше вдарила по США й Німеччині, призвівши до падіння виробництва (в 1933 р. промислове виробництво у США знизилося порівняно з 1929 р. на 46 %), дефляції, безробіття (у США без роботи залишилося 25 % працездатного населення, в Німеччині — 11 %) [21].

Таким чином, стало очевидним, що жодна країна світу не може ефективно управляти економікою лише з допомогою координаційної політики. Втілення в чистому вигляді ідей А. Сміта й Д. Рікардо, як і їхніх попередників — меркантилістів, не дало бажаних результатів та призвело до кризових явищ у економіці. Саме тому класичну концепцію не можна назвати універсальним планом дій для досягнення країною економічного зростання, утім, вона мала надзвичайно велике значення та на практиці довела необхідність державної підтримки економіки.

Для виходу з кризи потрібно було посилити роль держави в економіці й, відповідно, забезпечити її новими, ефективними, інструментами впливу. При цьому самих лише видатків бюджету було замало. Тому разом із прямою фінансовою підтримкою у вигляді бюджетних асигнувань і кредитування, поліпшення збуту шляхом прямих державних закупівель знадобилася непряма, яка досі не була поширена у світі, — пільгові ставки оподаткування, списання боргу, пільгове кредитування тощо. Головною метою державного втручання стало поживавлення виробництва через ринок шляхом збільшення платоспроможного попиту. У результаті, до кінця ХХ ст. господарська система країн Заходу досягла такого рівня складності, за котрого механізмів саморегулювання не достатньо для підтримки стійкого економічного й соціального розвитку.

Ідеологом використання державних фінансів як інструменту регулювання в умовах ринку є Дж. М. Кейнс [10]. На його думку, основне завдання економічної політики уряду полягає в управлінні сукупним попитом, а ключовим інструментом для проведення зазначеної політики є бюджет як вагомий фактор економічного регулювання. Одним із найважливіших постулатів теорії Дж. М. Кейнса є необхідність державного втручання, спрямованого на вилучення з допомогою податків доходів, вкладених у заощадження, та фінансування за рахунок цих коштів інвестицій, а також поточних видатків бюджету. Практичне втілення цієї теорії в розвинутих країнах світу сприяло утвердженню важливої ролі державного регулювання економіки й соціальної сфери через законодавчу діяльність, систему оподаткування, видатки бюджету, державне підприємництво, активне використання системи державних замовлень.

Кейнсіанська доктрина державного регулювання широко впроваджувалася урядами країн світових — лідерів і стала дієвим способом виходу з економічної кризи. Цей досвід є надзвичайно цінним для України. Утім, застосовувати ключові позиції кейнсіанства варто з одночасним регулюванням міри державного втручання в економіку. Це сприятиме розвитку саме ринкової економіки, оновленню її пріоритетних галузей та забезпечить її поступове зміцнення.

Завдяки кейнсіанській теорії у ХХ ст. істотно змінилися уявлення про роль держави в економіці. Як результат, уже в 1937 р. частка видатків бюджету у ВВП розвинутих країн майже вдвічі перевищувала рівень 1913 р., сягнувши

в середньому 22,8 %. У 1980 р. спостерігалось її зростання в країнах ОЕСР — до 43 %, а в таких країнах, як Бельгія, Нідерланди та Швеція, — до 50 % [2].

Зазначена теорія, безумовно, сприяла економічному піднесенню, проте застосування її в чистому вигляді на довгострокову перспективу не дало бажаних результатів. Так, світова криза середини 1970-х років, коли країни були вперше вражені одночасним спадом виробництва та інфляцією, стала також кризою кейнсіанства. У 1971—1980 рр. середньорічні темпи зростання ВВП у розвинутих державах становили 3,1 %, а в 1981—1990 рр. — 2,6 % (для порівняння: у 1961—1970 рр. — 5 %). Скоротилися інвестиції в економіку, обсяг торговельного обороту й, відповідно, число робочих місць (наприклад, у США в 1973—1975 рр. не працювало 30 % виробничих потужностей, безробіття сягнуло 10 %, у Великобританії — 15 % [22]).

Через тотальне державне регулювання економіки, панування монополій, посилення господарських функцій держави, революційні події у світі постала нагальна потреба в теорії, яка змогла б не лише пояснити природу об'єктивних залежностей, що склалися, а й стати підґрунтям економічної й соціальної політик держави, орієнтованих на стабільний, поступальний розвиток суспільства. У ролі такої теорії виступив неоконсерватизм, котрий увів у науковий обіг і фінансову практику нове положення — збільшення ролі уряду в забезпеченні довгострокових умов економічного зростання. При цьому на державу та її фінансову систему покладається виконання низки завдань зі структурної перебудови господарства, стимулювання науково-технічного прогресу, заохочення інновацій [16], а також розроблення фінансової стратегії, що забезпечить довгострокове стимулювання економічного зростання.

Неоконсерватизм охоплює три основних напрями неокласики: монетаризм, теорії економіки пропозиції та раціональних очікувань.

Прибічники теорії економіки пропозиції вважали, що видатки бюджету виконують пасивну роль у економічному зростанні, та виступали за позбавлення уряду фінансових ресурсів, які дають йому змогу необґрунтовано втручатись у господарські процеси [23]. Представники теорії раціональних очікувань (Дж. Мут, Р. Берроу, Н. Уоллес, Т. Сарджент [24; 25]) стверджували, що економічні агенти не справджують сподівань влади, бо заздалегідь враховують її наміри та нейтралізують своїми заходами (підвищенням чи зниженням цін) політику уряду.

Відомий представник монетаристського вчення М. Фрідмен вважав, що роль держави в господарському житті суспільства слід обмежити тільки тією діяльністю, яку, крім неї, ніхто не може здійснити, — регулюванням грошей у обігу [26]. На його погляд, одним із основних засобів впливу на економіку має бути збільшення/зменшення грошової маси та процентних ставок.

Монетаристська теорія була взята за основу урядами Великобританії (тетчеризм) і США (рейганоміка), що сприяло пожвавленню економіки цих

країн, проте лише на короткий період. Однак, як стверджує М. Блауг [18], монетаризм так і не досяг успіху в поясненні причинного механізму, з якого випливають його емпіричні результати, деколи навіть заперечуючи те, що вони потребують інтерпретації, та, як наслідок, не зміг спростувати нічого, крім грубої карикатури на кейнсіанську теорію, котрій він протистояв.

Використання лише ринкових механізмів не достатньо, адже під впливом монополізації та корпоративізації економіки відбуваються трансформаційні зрушення в ринковій системі, проявляються ринкова нестабільність та соціальні суперечності, посилюється вплив масових громадських організацій і рухів (робітничого, профспілкового). Постає потреба в контролі ринкового механізму та в демократичному реформуванні суспільних відносин. Саме тому втілення ідей монетаризму стосовно обмеження ролі держави в регулюванні національної господарської системи призведе до економічної нестабільності в довгостроковій перспективі. Досвід країн, що застосовували монетаристську концепцію, засвідчив, що побудова міцної економіки не можлива без державної підтримки.

Розвиток концептуальних поглядів зумовив виникнення нового напрямку економічної думки — неолібералізму, який істотно відрізняється від своїх попередників. Його основоположниками вважаються В. Ойкен (“Основи національної економіки”), Л. Ерхард (“Добробут для всіх”), Ф. Хайєк (“Грошова теорія і економічний цикл”) та ін. Вони визнавали розладнання механізму саморегулювання, можливість, а в деяких випадках необхідність, державного втручання, передусім із допомогою основних інструментів і важелів державних фінансів, котре, на їхню думку, має бути обмеженим як за масштабами, так і за формою [16]. Неоліберальна концепція враховує всі недоліки попередніх теорій та пропонує нову, досконалішу, модель використання бюджетних коштів. На сьогодні це найкращий варіант для України, адже вона визнає необхідність використання бюджетних коштів для економічного розвитку держави та одночасно виступає за обмеження втручання держави (якого не вистачало кейнсіанству) з метою збереження підвалин ринкового господарства.

Серед вітчизняних дослідників є як прихильники, так і противники використання коштів держави для зміцнення економіки, й на сьогодні немає методики визначення оптимального з позицій забезпечення економічного зростання розміру її участі [2]. Попри це, з огляду на теперішній стан української економіки, наша країна з метою виходу на новий рівень повинна розвиватися швидше за передові країни, а для цього недостатньо лише наслідувати їх, необхідно підтримувати й шукати саме ті сфери, за рахунок поліпшення котрих можливе прискорене зростання. На думку К. М. Владимірова [1], кошти державного бюджету відіграють важливу роль, оскільки, по-перше, функціонування державного сектору вимагає розроблення державних інвестиційних

програм, по-друге, для стабілізації економіки та розвитку підприємництва потрібна ефективна фінансова допомога держави у вигляді субсидій, субвенцій тощо.

В. М. Федосов [15] зауважує, що потреба в державній підтримці розвитку економіки зумовлена наявністю нерентабельних або малорентабельних галузей, стратегічно важливих для країни, та виступає за спрямування бюджетних видатків на господарську діяльність, і насамперед на стабілізацію економіки, підтримання її пріоритетних і базових галузей (зокрема, енергетичної, вугільної, нафтогазової, сільського, житлово-комунального господарства, транспортно-логістичного комплексу, оборонної промисловості), створення належного ринкового середовища, розвиток наукомістких інноваційних технологій, модернізацію інфраструктури тощо.

За умов старіння устаткування підприємств і установ господарського комплексу, зменшення частки прибуткових підприємств у їх загальній кількості (з 67,5 % у 2007 р. до 58,8 % у 2012 р.), значного недофінансування програм будівництва й модернізації інфраструктурних об'єктів, зниження темпів зростання інвестицій у основний капітал (із 50,5 % у 2007 р. порівняно з 2006 р. до 38,7 % у 2011 р. порівняно з 2010 р.), спрямування запозичень країни на поточне споживання, а не на відновлення економіки (на інвестиції в державному секторі за останніх 10 років надано в середньому 2 % ВВП, а в кризовий період — 1 % ВВП)¹, Україна з кожним роком втрачає свої конкурентні переваги. Тому необхідним і доцільним є ефективне державне регулювання в процесі відновлення економічного зростання. Для України, де станом на 1 січня 2013 р. залишилося 629, або 0,1 %, господарських товариств із державною часткою в статутному капіталі [27] та надзвичайно обмежені фінансові ресурси, державне втручання буде ефективним у разі:

- стимулювання поступової модернізації в пріоритетних галузях економіки шляхом надання коштів на бюджетні програми розвитку цих галузей;
- інвестування інноваційних, науково-дослідних і освітніх проектів;
- підвищення адаптивної здатності економічно активного населення;
- усунення перешкод для ведення бізнесу в головних для країни напрямках;
- просування вітчизняних товарів на внутрішньому й міжнародному ринках;
- підвищення конкурентоспроможності українських підприємств за рахунок упровадження у виробництво новітніх технологій тощо.

Однією із сучасних тенденцій є поглиблення зв'язків між усіма країнами та їх групами, посилення міждержавних інтеграційних процесів, утворення міжнародних фінансових організацій і співтовариств (наприклад, Європейський Союз), котрі мають спільний бюджет, кошти з якого використовуються на фінансування проблемних галузей та економічний розвиток як окремих країн-членів,

¹ Розраховано на основі інформації Державної служби статистики України (<http://ukrstat.gov.ua>).

так і організації чи співтовариства загалом. Окрім того, у рамках таких утворень проводиться єдина фіскальна політика, що сприяє підвищенню добробуту країн, що недавно стали їхніми членами. Особливого значення в рамках утворення набуває фінансування науково-технічних розробок, інновацій та модернізації.

У кожної держави власний шлях економічного зростання та свої методи його досягнення. Проте лише один метод завжди був дієвим щодо розв'язання господарських проблем — державне втручання. Про це свідчить навіть остання світова економічна криза 2008 р., мінімізувати наслідки якої (зокрема, нестабільність) та уникнути банкрутства й руйнування світового господарства вдалося лише завдяки ефективній бюджетній політиці та спрямуванню ресурсів із держбюджету у фінансовий сектор економіки (лідери країн, що входять до Великої двадцятки, надали 1,1 трлн дол. США міжнародним фінансовим інститутам, у т. ч. 750 млрд дол. Міжнародному валютному фонду [28]). За даними МВФ, станом на січень 2009 р. пакети фіскальних стимулів у вигляді відсотка ВВП становили у США 1,9 %, в Єврозоні — 0,9 %, в Японії — 1,4 %, а для решти великої двадцятки — 1,1 % [29].

Якщо частка видатків бюджету у ВВП країни протягом 1990—2004 рр. у США становила в середньому 33,6 %, в Японії — 37,9 %, у Франції — 52,2 %, у Швеції — 62,6 %¹, то на сучасному етапі, у 2005—2011 рр., в країнах із розвинутою ринковою економікою її середній показник коливається від 38,9 % у Японії до 54,5 % у Данії (табл. 1).

Серед країн ЄС найвищу частку бюджетних видатків у ВВП мають Данія, Швеція та Франція. У США та Японії вона менша у зв'язку з тим, що на сьогодні рівень розвитку виробництва в цих країнах найвищий у світі. Отже,

Таблиця 1. Частка загальних державних видатків у ВВП окремих розвинутих країн у 2005—2011 рр., %

Країни	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Канада	39,3	39,4	39,4	40,0	44,4	44,1	—
Данія	52,8	51,6	50,8	51,5	58,1	57,7	57,6
Франція	53,6	53,0	52,6	53,3	56,8	56,6	56,0
Німеччина	46,9	45,3	43,5	44,1	48,2	47,7	45,3
Італія	47,9	48,5	47,6	48,6	51,9	50,4	49,9
Японія	36,4	36,0	35,8	36,9	41,9	40,8	—
Швеція	53,9	52,7	51,0	51,7	54,9	52,3	51,1
Великобританія	43,8	44,0	43,7	47,7	51,3	50,4	48,6
США	36,3	36,0	36,8	39,1	42,8	42,7	41,7
Єврозона (15 країн)	47,3	46,7	46,0	47,1	51,2	50,9	49,4

Джерело: Total Expenditure // National Accounts at a Glance 2013 / OECD [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dx.doi.org/10.1787/na_glance-2013-18-en.

¹ Розраховано на основі звіту OECD “General Government Total Outlays (Table 25)” (див.: OECD Economic Outlook. — 2006. — № 80, December).

порівняно з попереднім періодом у більшості країн ОЕСР частка таких видатків у ВВП країни у 2005—2011 рр. мала тенденцію до зростання, за винятком Швеції, де максимальне значення цього показника у середньому 62,2 % спостерігалось в 1990—2004 рр. [30]. Таким чином, навіть розвинуті країни не припиняють використовувати видатки бюджету як ефективний інструмент впливу на соціально-економічний стан держави.

В умовах транзитивної економіки, переходу до ринкових відносин змінюються як роль державного бюджету в національній економічній системі, так і методи управління його видатками. Крім того, з розвитком ринкових відносин виникають нові проблеми. Тому вплив держави на економіку з допомогою видатків бюджету потребує подальших досліджень.

Визначення міри державного втручання в економічне життя країни є однією з найскладніших проблем як у теоретичному, так і в практичному плані.

Сучасні дослідники обґрунтували наявність тісного взаємозв'язку обсягу державних видатків і темпів економічного зростання. Зокрема, фахівці Європейського центрального банку видатки на дослідження й розробки та інвестиції в людський капітал вважають важливим елементом досягнення економічного зростання [31].

Вагомий внесок у дослідження ролі видатків бюджету в економічному зростанні країни зробили російські вчені А. Ілларіонов і Н. Пивоварова. Вони довели існування стійкого взаємозв'язку обсягу бюджетних видатків та темпів економічного зростання. Запропонована ними методика визначення оптимальної частки держави дає змогу досягти найвищих темпів економічного зростання. У 2002 р. ці вчені розрахували оптимальний на той час розмір частки держави, який, на їхню думку, забезпечуватиме максимізацію темпів економічного зростання в Росії (18—21 % ВВП), та її критичний рівень (36—38 %), у разі перевищення котрого стійке економічне зростання в Росії припиниться [9].

Для того щоб з'ясувати доцільність використання загальної методики в Україні, проаналізуємо частку видатків держбюджету у ВВП протягом 2006—2012 рр. (табл. 2). Як видно, сукупні видатки державного бюджету протягом 2006—2012 рр. становили в середньому 26,1 % ВВП України. Проте економічного зростання (котре мало би бути згідно з методикою російських учених) у країні за аналізований період не спостерігалось, хоча, безперечно, до 2008 р. певні позитивні зрушення в економіці були. Отже, проблеми вітчизняної економіки пов'язані не так із недостатнім обсягом видатків бюджету, як із їх неефективною структурою.

У структурі видатків державного бюджету за 2006—2012 рр. лівову частку становлять поточні видатки, крім того, частка видатків на виконання загальнодержавних функцій, на громадський порядок, безпеку та судову владу значно завищена. Водночас капітальні видатки в середньому за аналізований період дорівнювали 2,4 % ВВП, що є порівняно невисоким показником, враховуючи

Таблиця 2. Частка видатків державного бюджету України у ВВП протягом 2006—2012 рр.

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього видатків, млрд грн	137,1	174,3	241,5	242,4	303,6	333,5	395,7
% ВВП	25,2	24,2	25,5	26,5	28,0	25,3	28,1
Поточні видатки, млрд грн	121,6	148,4	215,9	232,0	282,5	302,2	366,2
% ВВП	22,4	20,6	22,8	25,4	26,1	22,9	26,0
Капітальні видатки, млрд грн	15,5	25,8	25,6	10,4	21,1	31,3	29,5
% ВВП	2,8	3,6	2,7	1,1	1,9	2,4	2,1
ВВП, млрд грн	554,2	720,7	948,1	913,3	1082,6	1316,6	1408,9

Джерело: складено на основі звітів Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2006—2011 рр. (http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=51703).

потребу української економіки у фінансуванні інвестиційної та інноваційної діяльності, капітальних вкладень виробничого й невиробничого призначення, структурної перебудови народного господарства.

Таким чином, для прискорення темпів економічного зростання України потрібно збільшити не так обсяг сукупних державних видатків у ВВП, як частку в них капітальних видатків, щонайменше до 5—7 % ВВП, та частку видатків на економічну діяльність, спрямованих на розвиток пріоритетних галузей економіки, до 6—8 % ВВП. Для піднесення, модернізації й відновлення національної економіки необхідно підвищувати частку видатків, які мають інвестиційну складову.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що жодна країна, навіть світові лідери, не може обійтися без державного втручання в господарське життя суспільства, зокрема без бюджетних видатків на розвиток економіки.

Для забезпечення прискорених темпів економічного зростання країни пріоритетним напрямом бюджетних видатків має бути фінансування модернізації та інновацій у ключових сферах народного господарства. Також необхідно:

- оптимізувати структуру видатків державного бюджету шляхом скорочення тих із них, які не сприяють соціально-економічному розвитку держави, та збільшення капітальних вкладень у пріоритетні галузі економіки;
- підвищити ефективність бюджетних видатків через встановлення пріоритетності формування цільових державних програм, чітке структурування державних видатків інвестиційного характеру за їх значимістю на законодавчому рівні та забезпечення їх безперебійного фінансування без щорічної зміни цих пріоритетів.

В Україні є всі можливості для того, щоб вийти на якісно новий рівень розвитку економіки, проте без державного втручання, без видатків на стимулювання пріоритетних галузей народного господарства, без бюджетних інвестицій цей процес може затягнутися на багато років.

Список використаних джерел

1. Бюджетна система : навч. посіб. / К. Владимиров, Л. Абсава, Л. Владимирова, Т. Мінза. — К. : Кондор, 2009. — 220 с.
2. *Запатріна І. В.* Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір / І. В. Запатріна // Вісник КНТЕУ. — 2012. — № 2. — С. 59—73.
3. *Запатріна І. В.* Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна ; Ін-т соц.-екон. стратегій. — К., 2007. — 528 с.
4. *Запатріна І. В.* Бюджет розвитку у контексті забезпечення економічного зростання в Україні / І. В. Запатріна // Економіка і прогнозування. — 2007. — № 3. — С. 43—55.
5. *Запатріна І. В.* Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // Фінанси України. — 2006. — № 4. — С. 38—45.
6. *Затонацька Т. Г.* Державне регулювання соціально-економічного розвитку України // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. — 2009. — № 1. — С. 5—10.
7. *Затонацька Т. Г.* Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки / Т. Г. Затонацька, В. Л. Осецький // Фінанси України. — 2006. — № 7 (128). — С. 38—49.
8. *Затонацька Т. Г.* Бюджетне інвестування: теорія та практика / Т. Г. Затонацька ; Н-д. фін. ін-т. — К., 2008. — 336 с.
9. *Илларионов А.* Размеры государства и экономический рост / А. Илларионов, Н. Пивоварова // Вопросы экономики. — 2002. — № 9. — С. 18—45.
10. *Кейнс Дж. М.* Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс ; пер. с англ. под ред. Л. П. Куракова. — М. : Гелиос АРВ, 1999. — 351 с.
11. *Павлюк К. В.* Проблеми формування бюджету розвитку / К. В. Павлюк // Фінанси України. — 2000. — № 1. — С. 59—65.
12. *Павлюк К. В.* Тенденції і чинники зростання бюджетних видатків / К. В. Павлюк // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. — 2006. — Вип. 3. — С. 96—103.
13. *Василик О. Д.* Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. — К. : ЦУЛ, 2004. — 544 с.
14. *Смит А.* Исследование о природе и причине богатства народов / А. Смит. — М. : Соцэкгиз, 1962. — 654 с.
15. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : ЦУЛ ; Т. : Екон. думка, 2012. — 871 с.
16. *Юхименко П. І.* Теорія фінансів : підручник / П. І. Юхименко, В. М. Федосов ; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : ЦУЛ, 2010. — 576 с.
17. *Федосов В.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана ; за наук. ред. В. Федосова. — К., 2002. — 387 с.
18. *Блауг М.* Економічна думка в ретроспективі / М. Блауг ; пер. з англ. І. Дзюб. — К. : Основи, 2001. — 670 с.
19. *Бланкарт Ш.* Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки : підручник / Ш. Бланкарт ; за наук. ред. та передм. В. М. Федосова ; пер. з нім. С. І. Терещенко, О. О. Терещенка. — К. : Либідь, 2000. — 653 с.
20. *Рикардо Д.* Сочинения : в 5 т. Т. 1: Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо ; пер. под ред. М. Н. Смит. — М. : Госполитиздат, 1955. — 360 с.

21. *Левицький В. О.* Історія економіки та економічної думки / В. О. Левицький. — Т. : Вид-во “Астон”, 2010. — 172 с.
22. *Козюк В. В.* Історія економіки та економічної думки: XX ст. — початок XXI ст. / В. В. Козюк. — К. : Знання, 2011. — 582 с.
23. *Андрущенко В. Л.* Фінансова думка Заходу в XX столітті (теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В. Л. Андрущенко. — Л. : Каменяр, 2000. — 303 с.
24. *Barro R.* Economic Growth in a Cross Section of Countries / R. Barro [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/BarroGrowth.pdf>.
25. *Sargent T.* Rational Expectations and the Theory of Economic Policy / T. Sargent, N. Wallace [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.policonomics.com/wp-content/uploads/Rational-Expectations-and-the-Theory-of-Economic-Policy.pdf>.
26. *Фридмен М.* Капіталізм и свобода / М. Фридмен ; пер. с англ. — М. : Нов. изд-во, 2006. — 240 с.
27. Звіт про роботу Фонду державного майна України, хід та результати виконання Державної програми приватизації у 2012 році / Фонд держ. майна України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/spfu.admin.com.ua/Lists/SPFUREports/MFIFListInstance/Attachments/65/zvit_19032013_1.pdf.
28. London Summit — Leaders’ Statement. 2 April 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.londonsummit.gov.uk/resources/en/PDF/final-communiqué>.
29. *Nanto D. K.* The Global Financial Crisis: Analysis and Policy Implications : a Congressional Research Service Report Prepared for Members and Committees of Congress / D. K. Nanto. — 2009. — July 10.
30. General Government Total Outlays (Table 25) // OECD Economic Outlook. — 2006. — No. 80, December.
31. Quality of Public Finances and Growth / A. Afonso, W. Ebert, L. Schuknecht, M. Then / European Central Bank // Working Paper Series. — 2005. — No. 438. — 45 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp438.pdf>.